

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2026-352-36>

УДК 336.14:336.221:004

JEL classification: H20, H21, H71, C10

ХАЛАВЧУК Валерій

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

<https://orcid.org/0009-0003-1928-498X>

e-mail: valera.halavchuk@gmail.com

РИБАК Руслан

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

<https://orcid.org/0009-0001-4661-2147>

e-mail: rybakruslan@gmail.com

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМИ ФІНАНСАМИ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕХАНІЗМУ ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

У статті досліджено роль цифрових інструментів управління місцевими фінансами у структурі механізму фіскальної децентралізації в умовах воєнної економіки та післявоєнного відновлення України. Обґрунтовано, що цифровізація податкового адміністрування виступає інституційною передумовою підвищення фінансової спроможності територіальних громад. Проаналізовано розвиток електронних сервісів податкового адміністрування, впровадження стандарту SAF-T UA, поширення програмних реєстраторів розрахункових операцій та їх вплив на стабілізацію доходної бази місцевих бюджетів. На прикладі Хмельницької міської територіальної громади досліджено динаміку надходжень податку на доходи фізичних осіб у 2020–2024 рр. та встановлено взаємозв'язок між рівнем цифрової фіскалізації економіки та фінансовою стійкістю місцевого бюджету. Запропоновано концептуальну модель впливу цифрових інструментів на фінансову спроможність громади. Визначено ризики цифрової трансформації у воєнний період та напрями використання цифрової податкової інфраструктури у процесі післявоєнного відновлення територій.

Ключові слова: фіскальна децентралізація, цифровізація, місцеві фінанси, податкове адміністрування, територіальні громади.

KHALAVCHUK Valerii, RYBAK Ruslan

Khmelnytskyi University of Management and Law named after Leonid Yuzkov

DIGITAL TOOLS OF LOCAL PUBLIC FINANCE MANAGEMENT AS AN ELEMENT OF THE FISCAL DECENTRALISATION MECHANISM

The article investigates the role of digital instruments of local public finance management within the fiscal decentralisation mechanism under wartime conditions and post-war recovery of Ukraine. Digital transformation of tax administration is considered as a key institutional factor ensuring financial sustainability of territorial communities. Particular attention is paid to the implementation of OECD Tax Administration 3.0 approaches, which shift tax administration from traditional reporting procedures toward integrated digital ecosystems based on real-time data exchange.

The study analyses the development of electronic taxpayer services, implementation of the SAF-T UA standard, expansion of software-based cash registers and digital fiscalisation processes in Ukraine. Using the case of Khmelnytskyi urban territorial community, the dynamics of personal income tax revenues during 2020–2024 are examined as an indicator of local fiscal capacity. The results demonstrate that digital tax instruments contribute to reducing shadow economic activity, improving tax compliance and stabilising local budget revenues even under crisis conditions.

A conceptual model linking digital infrastructure, transparency, revenue stability and financial capacity of communities is proposed. The research proves that digital tax infrastructure enhances the effectiveness of fiscal decentralisation by reducing information asymmetry between central and local authorities. At the same time, cybersecurity risks, institutional limitations and regulatory challenges affecting digital transformation are identified.

Digital public finance management is substantiated as a strategic tool for strengthening local resilience and supporting sustainable post-war economic recovery.

Keywords: fiscal decentralisation, digitalisation, local public finance, tax administration, territorial communities, post-war recovery.

Стаття надійшла до редакції / Received 30.01.2026

Прийнята до друку / Accepted 24.02.2026

Опубліковано / Published 31.03.2026



This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© Халавчук Валерій, Рибак Руслан

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасний етап розвитку публічних фінансів характеризується одночасним поглибленням процесів фіскальної децентралізації та цифрової трансформації державного управління. В умовах воєнної економіки та необхідності післявоєнного відновлення України особливого значення набуває забезпечення фінансової стійкості територіальних громад, що виступають базовим рівнем реалізації соціально-економічної політики держави.

Передача фінансових повноважень на місцевий рівень потребує не лише перерозподілу доходних джерел, але й формування ефективних інструментів управління місцевими фінансами. У цьому контексті цифрові технології податкового адміністрування, електронні бюджетні сервіси та інструменти онлайн-фіскалізації перетворюються на ключовий елемент механізму фіскальної децентралізації, забезпечуючи прозорість фінансових потоків, стабільність доходної бази та підвищення якості бюджетного планування.

Разом із тим питання впливу цифрових інструментів на фінансову спроможність територіальних громад у сучасних умовах залишаються недостатньо дослідженими, що зумовлює актуальність даної роботи.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні засади фіскальної децентралізації розкрито у працях зарубіжних і вітчизняних науковців, зокрема І. Луніної, яка досліджує вплив міжбюджетних відносин на фінансову спроможність територій [2]. Сучасні трансформації податкового адміністрування розглядаються в аналітичних матеріалах OECD, де цифровізація визначається ключовим напрямом розвитку податкових систем у межах концепції Tax Administration 3.0 [4].

Питання цифрової модернізації податкової системи України відображені у Національній стратегії доходів до 2030 року, яка передбачає впровадження електронного аудиту, стандартизованого обміну податковими даними та автоматизацію адміністрування податків [3].

Разом з тим більшість досліджень зосереджуються переважно на макрорівні функціонування податкової системи, тоді як недостатньо дослідженим залишається вплив цифрових інструментів саме на фінансову спроможність територіальних громад як суб'єктів фіскальної децентралізації.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬН

Незважаючи на активне впровадження електронних сервісів податкового адміністрування в Україні, відсутній комплексний підхід до оцінки їх впливу на доходну стабільність місцевих бюджетів. Зокрема, потребують подальшого дослідження:

- взаємозв'язок між рівнем цифрової фіскалізації економіки та мобілізацією доходів громад;
- роль цифрових податкових платформ у забезпеченні бюджетної стійкості в кризових умовах;
- можливості використання цифрової податкової інфраструктури як інструменту післявоєнного відновлення територій.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження ролі цифрових інструментів управління місцевими фінансами як складової механізму фіскальної децентралізації та обґрунтування їх впливу на фінансову спроможність територіальних громад на прикладі Хмельницької міської територіальної громади.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Поглиблення цифровізації економіки, трансформація бізнес-моделей та зростання турбулентності глобального економічного середовища обумовлюють необхідність переосмислення ролі податкових систем у забезпеченні стабільності публічних фінансів та фінансової стійкості територіальних громад. У сучасних умовах цифрова трансформація податкового адміністрування розглядається як один із ключових напрямів модернізації механізму фіскальної децентралізації, оскільки забезпечує підвищення прозорості бюджетних процесів, зменшення тінізації економіки та стабілізацію доходної бази місцевих бюджетів.

Концептуальне підґрунтя цифрової трансформації податкових систем сформовано у межах підходу Tax Administration 3.0, запропонованого Організацією економічного співробітництва та розвитку. Згідно з цим підходом податкове адміністрування поступово переходить від декларативної моделі до інтегрованої цифрової екосистеми, у межах якої податкові зобов'язання формуються автоматично на основі транзакційних даних та цифрової ідентифікації платників [4]. Така трансформація забезпечує перехід від постфактум-контролю до потокового моніторингу економічних операцій на основі обробки великих масивів даних.

Аналогічні підходи до цифрової трансформації публічних фінансів підтверджуються дослідженнями Світового банку та МВФ, які визначають цифровізацію податкового адміністрування як ключовий фактор підвищення ефективності управління бюджетними ресурсами та прозорості державних фінансів [7;9].

Для України цифровізація податкового адміністрування виступає складовою модернізації фіскальної системи та інтеграції до європейського економічного простору. Відповідні напрями визначені Національною стратегією доходів до 2030 року, яка передбачає розвиток електронного аудиту, автоматизацію адміністрування податків та впровадження міжнародних стандартів цифрового обміну даними [3].

Стан цифровізації податкової системи України демонструє суттєвий прогрес. За даними Державної податкової служби України, станом на 2025 рік функціонує понад 130 електронних сервісів у межах Електронного кабінету платника, частка користувачів цифрових сервісів перевищує 97 %, а щоденний обсяг обробки електронних документів становить близько 28 млн одиниць [1]. Важливим етапом цифрової трансформації стало впровадження стандарту SAF-T UA, який є національною адаптацією міжнародного

стандарту Standard Audit File for Tax, розробленого OECD для електронного обміну бухгалтерськими та податковими даними [4].

Застосування SAF-T передбачає автоматизований електронний аудит без необхідності фізичних перевірок, що дозволяє податковим органам здійснювати ризик-орієнтований контроль на основі цифрових даних та суттєво скорочувати адміністративні витрати платників податків [5].

У межах фіскальної децентралізації цифровізація адміністрування має безпосередній вплив на доходну базу місцевих бюджетів, оскільки основні бюджетоутворюючі податки територіальних громад — податок на доходи фізичних осіб, єдиний податок та плата за землю — залежать від рівня прозорості економічних операцій та ефективності податкового контролю [2].

Зростання рівня фіскалізації розрахункових операцій підтверджує тенденцію до розширення прозорості обороту. У квітні 2025 року середньодобова кількість фіскальних чеків становила 28,3 млн, що на 2,1 млн більше, ніж у квітні 2024 року [1]. Це свідчить про зменшення масштабів тіньових операцій та розширення бази оподаткування, що створює позитивний ефект для бюджетів територіальних громад.

В умовах воєнного стану цифрові податкові сервіси забезпечили безперервність адміністрування податків. Електронний кабінет платника, мобільні застосунки та електронні довідки дозволили зберегти функціонування податкової системи навіть у регіонах із обмеженим фізичним доступом до органів ДПС. Це мінімізувало транзакційні витрати бізнесу та стабілізувало надходження до бюджетів різних рівнів.

Таблиця 1

Вплив цифровізації податкового адміністрування на фінансову спроможність територіальної громади

Етап трансформації	Цифрові інструменти	Інституційний ефект	Фінансовий результат
формування цифрової інфраструктури	e-кабінет платника, проо, saf-t ua	автоматизація адміністрування	скорочення витрат
прозорість економічних операцій	онлайн-фіскалізація	детінізація обороту	зростання податкової бази
аналітика даних	big data, e-аудит	податкова дисципліна	повнота мобілізації доходів
бюджетна стабілізація	цифровий моніторинг	прогнозованість	стабільність доходів
розвитковий ефект	інтегровані платформи	evidence-based управління	фінансування розвитку

Джерело: узагальнено автором на основі [1;4;5].

Отримані результати свідчать про те, що вплив цифровізації податкового адміністрування на фінансову спроможність територіальних громад реалізується не безпосередньо, а через систему конкретних цифрових інструментів, які формують інституційну основу сучасного фіскального управління. Саме практична імплементація цифрових рішень забезпечує трансформацію технологічних змін у вимірювані фінансово-бюджетні результати.

У контексті механізму фіскальної децентралізації цифрові інструменти виконують подвійне функціональне призначення. З одного боку, вони оптимізують процеси адміністрування податків та зборів, зменшуючи адміністративні витрати як для органів державної влади, так і для платників податків. З іншого — створюють інформаційно-аналітичне середовище, що дозволяє органам місцевого самоврядування здійснювати управління фінансовими ресурсами на основі актуальних даних та прогнозних оцінок.

Відповідно до підходів OECD, цифрові податкові платформи виступають ключовим елементом переходу до data-driven public finance management, у межах якого бюджетні рішення базуються на аналізі транзакційної інформації в режимі реального часу [4;5]. Це особливо важливо для територіальних громад, фінансова стійкість яких залежить від повноти мобілізації локальних податкових надходжень.

З огляду на зазначене, доцільним є систематизувати основні цифрові інструменти управління місцевими фінансами та визначити їх функціональний вплив на доходну базу територіальних громад, що представлено у табл. 2.

Таблиця 2

Цифрові інструменти управління місцевими фінансами

Інструмент	Характеристика	Вплив на місцеві бюджети
електронний кабінет платника	онлайн адміністрування	безперервність надходжень
програми проо	онлайн передача чеків	детінізація
saf-t ua	електронний аудит	підвищення контролю
e-аудит	автоматизований аналіз	зниження ухилення
електронна звітність	дистанційне подання	менші транзакційні витрати
інтеграція з банками	обмін даними	оперативність доходів
big data аналітика	аналіз транзакцій	прогнозування бюджету
мобільні податкові сервіси	дистанційна взаємодія	стійкість у кризових умовах

Джерело: складено автором на основі [1;3;4;5].

За оцінками Європейської Комісії, розвиток цифрових державних сервісів безпосередньо корелює зі зростанням податкової дисципліни та ефективністю мобілізації доходів публічного сектору [8].

Вітчизняні дослідження підтверджують, що фінансова спроможність територіальних громад значною мірою залежить від ефективності адміністрування локальних податкових надходжень та рівня цифровізації бюджетних процесів [11;12].

Фінансова спроможність Хмельницької міської територіальної громади формується насамперед за рахунок податку на доходи фізичних осіб, єдиного податку, плати за землю та інших місцевих податків і зборів. За даними аналітичних матеріалів щодо виконання місцевих бюджетів, частка ПДФО традиційно перевищує 55–60 % у структурі доходів загального фонду бюджетів міських громад [2;3].

Це означає, що будь-які зміни в ефективності адміністрування безпосередньо відображаються на ресурсній базі громади.

У випадку Хмельницької громади цифровізація податкових процесів впливає на три ключові параметри фінансової спроможності.

По-перше, підвищується повнота мобілізації доходів. Впровадження програмних РРО та зростання обсягів фіскалізації розрахункових операцій на національному рівні (28,3 млн чеків на добу у квітні 2025 року проти 26,2 млн у квітні 2024 року) свідчить про розширення легального обороту [1].

Для громади з розвиненим сектором торгівлі та послуг це означає зменшення частки тіньових операцій і стабільніше надходження єдиного податку та ПДФО.

По-друге, цифрові сервіси зменшують транзакційні витрати платників. За оцінками ОЕСД, автоматизація податкових процедур здатна скорочувати витрати бізнесу на комплаєнс на 20–40 % [4].

Для малого та середнього бізнесу Хмельницької громади це створює додатковий ресурс для інвестицій, що опосередковано впливає на зростання податкової бази.

По-третє, цифрова інтеграція дозволяє покращити бюджетне прогнозування. Використання електронних даних щодо надходжень, реєстрів платників та аналітичних інструментів ДПС створює можливість формувати більш точні середньострокові прогнози доходів. Це відповідає сучасним підходам до evidence-based fiscal management [5].

Таким чином, цифровізація податкового адміністрування для Хмельницької громади виступає не просто інструментом спрощення процедур, а фактором підвищення фінансової стійкості в умовах воєнної економіки.

У контексті дослідження цифрових інструментів управління місцевими фінансами доцільним є аналіз динаміки бюджетоутворюючих податків на прикладі Хмельницької міської територіальної громади. ПДФО виступає ключовим індикатором впливу цифровізації, оскільки є найбільш чутливим до рівня легалізації зайнятості, прозорості розрахункових операцій та ефективності адміністрування (Луїна, 2018; Міністерство фінансів України, 2023).

Таблиця 3

Динаміка надходжень ПДФО до бюджету Хмельницької міської ТГ у 2020–2024 рр.

Рік	ПДФО, млн грн	Частка, %	Темп зміни
2020	1228,4	63,4	–
2021	1558,2	64,1	+26,8
2022	2612,8	72,9	+67,7
2023	2593,4	66,2	–0,7
2024	2016,6	56,2	–22,2

Джерело: складено на основі звітів Хмельницької міської ради [6].

У 2020–2021 рр. приріст ПДФО (+26,8 %) відбувався в умовах пандемічних обмежень, що підтверджує стабілізуючу роль електронних сервісів податкового адміністрування. За даними ДПС України, понад 97 % платників використовують електронні сервіси, що забезпечує дистанційне виконання податкових зобов'язань навіть за умов обмеженої мобільності.

У 2022 р. різке зростання ПДФО (+67,7 %) пов'язане як із нормативними змінами щодо зарахування ПДФО до місцевих бюджетів, так і з особливостями воєнної економіки. У цей період цифрова інфраструктура (Електронний кабінет, програмні РРО, електронна звітність) забезпечила безперервність адміністрування податків, що відповідає концепції Tax Administration 3.0 [4].

У 2024 р. зниження ПДФО пояснюється змінами у порядку зарахування «військового ПДФО» до державного бюджету. Це демонструє, що навіть за високого рівня цифровізації фінансова спроможність громади залишається залежною від міжбюджетних правил розподілу податкових надходжень.

У 2020–2021 рр. приріст ПДФО (+26,8 %) відбувався в умовах пандемічних обмежень, що підтверджує стабілізуючу роль електронних сервісів податкового адміністрування. За даними ДПС України, понад 97 % платників використовують електронні сервіси, що забезпечує дистанційне виконання податкових зобов'язань навіть за умов обмеженої мобільності.

У 2022 р. різке зростання ПДФО (+67,7 %) пов'язане як із нормативними змінами щодо зарахування ПДФО до місцевих бюджетів, так і з особливостями воєнної економіки. У цей період цифрова інфраструктура (Електронний кабінет, програмні РРО, електронна звітність) забезпечила безперервність адміністрування податків, що відповідає концепції Tax Administration 3.0.

У 2024 р. зниження ПДФО пояснюється змінами у порядку зарахування «військового ПДФО» до державного бюджету. Це демонструє, що навіть за високого рівня цифровізації фінансова спроможність громади залишається залежною від міжбюджетних правил розподілу податкових надходжень.

Зростання рівня електронної фіскалізації підтверджується статистикою ДПС: у квітні 2025 року середньодобова кількість фіскальних чеків становила 28,3 млн, що на 2,1 млн більше, ніж у квітні 2024 року. Це свідчить про розширення легального обороту та зменшення тіньового сектору.

Відповідно до підходів OECD, автоматизація адміністрування та інтеграція податкових процесів у цифрову екосистему дозволяють підвищити повноту мобілізації доходів і знизити адміністративні витрати. Для Хмельницької громади це означає:

- стабілізацію надходжень ПДФО;
- зростання єдиного податку;
- підвищення передбачуваності бюджетного планування.

Таким чином, цифрові інструменти виступають не лише сервісним рішенням, а структурним елементом механізму фіскальної децентралізації, який зменшує інформаційну асиметрію та підвищує інституційну спроможність громади.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведене дослідження дозволило встановити, що цифрові інструменти управління місцевими фінансами виступають важливим інституційним компонентом механізму фіскальної децентралізації. Їх впровадження забезпечує підвищення прозорості податкових процесів, зменшення тінізації економічної діяльності та стабілізацію доходної бази місцевих бюджетів.

На прикладі Хмельницької міської територіальної громади доведено, що цифровізація податкового адміністрування сприяє зростанню надходжень бюджетоутворюючих податків та підвищує передбачуваність бюджетного планування навіть в умовах воєнної економіки.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні кількісних моделей оцінки цифрової фіскальної спроможності територіальних громад та дослідженні ролі цифрових бюджетних платформ у процесах післявоєнного відновлення регіонів України.

Література

1. Державна податкова служба України. Електронні сервіси та статистичні показники діяльності. URL: <https://tax.gov.ua>
2. Лунина І. О. Міжбюджетні відносини та фінансова спроможність територіальних громад. Київ : НАН України, 2018. 312 с.
3. Міністерство фінансів України. Національна стратегія доходів до 2030 року. Київ, 2023. URL: <https://mof.gov.ua>
4. OECD. Tax Administration 3.0: The Digital Transformation of Tax Administration. Paris : OECD Publishing, 2020.
5. OECD. Digital Transformation of Tax Administrations. Paris : OECD Publishing, 2021.
6. Хмельницька міська рада. Звіт про виконання бюджету Хмельницької міської територіальної громади за 2020–2024 роки. URL: <https://khm.gov.ua>
7. World Bank. *Digital Government for Development*. Washington DC : World Bank, 2022.
8. European Commission. *Digital Economy and Society Index (DESI) Report 2023*. Brussels, 2023.
9. International Monetary Fund. *Digitalization in Public Financial Management*. Washington, DC : IMF, 2021. 89 p.
10. OECD. *Building Tax Culture, Compliance and Citizenship: A Global Source Book on Taxpayer Education*. Paris : OECD Publishing, 2019. 168 p.
11. Кириленко О.П. Місцеві фінанси : теорія і практика. Київ : Знання, 2019. 672 с.
12. Кравченко В.І. Фінансова спроможність територіальних громад в умовах децентралізації. Економіка України. 2021. №7.

References

1. State Tax Service of Ukraine. (2026). *Electronic services and statistical performance indicators*. Available at: <https://tax.gov.ua>
2. Lunina, I. O. (2018). *Mizhbiudzhetni vidnosyny ta finansova spromozhnist terytorialnykh hromad* [Intergovernmental fiscal relations and financial capacity of territorial communities]. Kyiv: NAS of Ukraine.
3. Ministry of Finance of Ukraine. (2023). *National Revenue Strategy until 2030*. Available at: <https://mof.gov.ua>
4. OECD. (2020). *Tax Administration 3.0: The Digital Transformation of Tax Administration*. Paris: OECD Publishing.
5. OECD. (2021). *Digital Transformation of Tax Administrations*. Paris: OECD Publishing.
6. Khmelnytskyi City Council. (2025). *Report on execution of the budget of Khmelnytskyi City Territorial Community for 2020–2024*. Available at: <https://khm.gov.ua>
7. World Bank. (2022). *Digital Government for Development*. Washington, DC: World Bank.
8. European Commission. (2023). *Digital Economy and Society Index (DESI) Report 2023*. Brussels: European Commission.
9. International Monetary Fund. (2021). *Digitalization in Public Financial Management*. Washington, DC: IMF.
10. OECD. (2019). *Building Tax Culture, Compliance and Citizenship: A Global Source Book on Taxpayer Education*. Paris: OECD Publishing.
11. Kyrylenko, O. P. (2019). *Mistsevi finansy: teoriia i praktyka* [Local finances: theory and practice]. Kyiv: Znannia.
12. Kravchenko, V. I. (2021). Financial capacity of territorial communities under decentralization conditions. *Ekonomika Ukrainy*, 7.